

LLEAL GALCERAN, Coloma (2025): *Pompeu Fabra, el nostre conciutadà*. Badalona: Pont del Petroli, 252 p.

És un fet palmari que l'obra ingent de l'estructuració de la llengua duta a terme per Pompeu Fabra durant la primera meitat del segle passat ha estat estudiada i reconeguda a bastament. Les anàlisis i els estudis a què ha donat lloc no solament han corroborat la seva solidesa des del punt de vista lingüístic, sinó que han fet evident l'anomenada que la seva persona va aconseguir entre els catalanoparlants.

Una bona prova ho és que hagi estat objecte d'una vint-i-cinquena de biografies —entre les quals algunes de caire popular i fins i tot infantil—, fet que no es dona habitualment i menys en el medi acadèmic. El cert és que aquesta faceta de proximitat a la societat en general ja queda reflectida en el conjunt d'aquestes semblances, però ara, quan la prevalença de la seva obra és un fet admès per tothom i en constatem la vigència, és oportú de continuar aprofundint en aquest aspecte que ha fet de Fabra una figura preeminent en la societat catalana del segle xx. I Coloma Lleal, amb el seu llibre *Pompeu Fabra, el nostre conciutadà*, fa un pas important per acostar-nos-hi.

Com a badalonina, i basant-se en el fet que Pompeu Fabra hi va residir llargament en l'etapa cabdal de la seva vida, fa una exposició preferent i detallada de molts aspectes, sovint poc explicats, de la seva trajectòria humana i cívica a Badalona i, com a complement inexcusable, a l'exili.

Amb encert, comença fent una síntesi des del punt de vista acadèmic de la reforma ortogràfica, lèxica i sintàctica que va orientar i definir Fabra acompanyada sempre d'una voluntat de proximitat amb la realitat popular, que és sobre la que pretenia incidir per redreçar, normalitzar i modernitzar la llengua. En aquest sentit Coloma Lleal no s'està de recordar diverses opinions de personalitats que coincideixen a reconèixer aquests valors, entre els quals Xavier Benguerel, que, en una imatge clarificadora, la resumia com «l'estructuració i la solidesa de l'idioma català urbanitzat per Pompeu Fabra», signe evident del reconeixement que ens feia hereus d'una llengua culta i popular a la vegada i apta per a tots els usos. Un factor fonamental que en aquells moments encara era difícil de valorar en tota la seva dimensió perquè eren imprevisibles la repercussió i les conseqüències que havia de tenir la insurrecció de 1936. Coloma Lleal refà el panorama que es va plantejar al final d'aquell episodi sinistre i vaticina que «si no haguéssim tingut l'obra de Fabra, lluminosament clara i coherent, i les mesures s'haguessin aplicat sobre una llengua fragmentada i vacil·lant com la que s'havia trobat Fabra, probablement els repressors haurien aconseguit el seu objectiu». Una evidència que esborrona.

Després d'aquesta reflexió oportuna sobre la circumstància que va envoltar la concepció i l'aplicació de l'obra fabriana, Coloma Lleal es disposa a detallar el motiu bàsic del seu treball, que és la incidència de Fabra com a ciutadà de Badalona. Al retorn de Bilbao, el 1912, la facilitat de comunicació amb Barcelona i el fet de tenir el mar a prop el va fer pensar d'anar a viure a Badalona, decisió a la qual va ajudar, per la relació que hi tenia, el consell dels germans Folch i Camarasa.

Fabra, home de conversa, hi va ser ben rebut des del primer moment i de la seva integració a la vida social i cultural badalonina en són el millor exemple accions com: impulsar la creació de l'Escola d'Arts i Oficis, de la qual va ser director responsable; figurar entre els socis de prestigi del Casino; formar part del jurat dels Jocs Florals, el 1913, del Centre Catala-

nista Gent Nova; convocar la reunió constitutiva de la Comissió Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana que, més endavant, va presidir; promoure activitats de l'entitat Nostra Parla; formar part de la comissió organitzadora de la celebració de la victòria dels aliats i d'homenatge als voluntaris catalans; participar habitualment en les reunions en cases particulars on es plantejaven qüestions d'ordre polític i cultural; animar a crear, el 1924 en ser expulsat de l'Escola del Treball de Barcelona, l'Escola Antich, seguidora dels principis innovadors de les escoles del Patronat Escolar Municipal de Barcelona; ser impulsor efectiu de la creació per part de Marcel·lí Antich i Josep Queralt de l'editorial Proa, amb una trajectòria brillant i encara felíçment activa; crear la secció badalonina de Palestra, que va tenir una activitat especial l'any 1934 quan la seu de Barcelona que ell presidia va ser clausurada. I encara, com a amant de l'esport i especialment del tennis, va ser fundador i primer president del Badalona Lawn Tennis Club i del 1927 al 1934 president de l'Associació de Lawn Tennis de Catalunya i com a practicant inveterat de l'excursionisme va ser soci actiu de l'Agrupació Excursionista Badalona i divulgador dels voltants amb les recordades excursions dominicals amb deixebles i amics.

Tot aquest ventall d'accions, que Coloma Lleal puntualitza adequadament, cal dir que va ser degudament reconegut amb dignitat amb el nomenament de fill adoptiu el desembre de 1933 i la concessió el gener de 1934 de la medalla d'or de la ciutat, en un acte presidit per Ventura Gassol, Conseller de Cultura, que va tenir molt ressò i que va quedar plasmat en un volum d'homenatge que li va dedicar l'Associació de la Premsa de Badalona, on un nombre crescut de col·laboradors, amb tons i estils diversos, deixen constància de l'esperit badaloní de Fabra i de la transcendència de la seva obra.

Dels vint-i-set anys de vida badalonina en va passar disset al carrer Reial 164, en un espai avui envaït per l'asfalt però que acull un monument que el recorda i l'honora. Després d'una etapa curta al carrer de Santa Madrona 33, més pròxim al mar, els darrers nou anys es va establir al carrer de la Mercè 34, en un edifici que s'ha mantingut intacte i que avui està dignament identificat amb una placa a la façana que deixa constància de la seva presència en aquell espai evocador, amb badiu inclòs.

La seva sortida sobtada del país, que l'havia de dur a un exili incert i penós, no havia d'esborrar la seva petjada i Coloma Lleal complementa encertadament la seva exposició amb un recorregut per la Badalona de després de Fabra, que esclareix aspectes que en general han estat tractats superficialment i sovint amb interpretacions confuses. Un cas que no és trivial és el destí dels seus béns i, molt concretament, dels seus llibres. La versió que ens en dona ajudarà a desmentir entredits i a conèixer de bona mà la turbulència real i el desenllaç d'aquells fets.

L'episodi sobre el qual aquest volum ens proporciona més informació és el del seu inic procés per l'aplicació de la Ley de Responsabilidades Políticas. Una acció que, si no fos per la perversitat que destil·la en tot el desenvolupament, es podria prendre com a grotesca. Només alguns detalls ja ens en donen la mesura: la incoació de l'expedient es produeix el 30 de gener de 1940 quan ja s'ha investigat i comprovat que estava "huído"; la successió d'informes de tot ordre —jutges, alcalde, guàrdia civil, rector parroquial, servei d'informació de Falange Española— donen lloc a contradiccions i inexactituds evidents, entre les quals la del seu nom, que inicialment apareix sense segon cognom i quan ho fa en tretze ocasions és com a Gener —qui li ho havia de dir al plàcid Peius Gener que li manllervien el cognom per motius com aquest?— i només en cinc com a Poch. El punt culminant de desvari d'aquest considerem benèvolament galimaties, es produeix el 10 de maig de 1941, quan el Tribunal conclou que

«debemos declarar la responsabilidad política del inculpado Pompeyo Fabra Gener a quien se le impone la multa de cinco mil pesetas inhabilitación absoluta perpetua y extrañamiento perpetuo del territorio nacional».

Allò que acaba d'arrodonir la irracionalitat de tot plegat és que dintre d'aquesta xarxa malfèica el 15 de març de 1947, en bona hora, s'acorda «dejar sin efecto la condena impuesta al mencionado inculpado» i el 23 d'octubre de 1958 la Comisión Liquidadora de Responsabilidades Políticas mana «Que se notifique al expedientado o a sus familiares más próximos que por Decreto de 6.5.58 otorgado por S.E. el Jefe del Estado se le ha concedido indulto de la sanción económica [que en aquest cas es quantifica curiosament en tres mil pessetes] pendiente de cumplimiento o ejecución» i finalment, i com a colofó d'aquest despropòsit, el 19 de febrer de 1959 [deu anys i cinquanta-sis dies després de la seva mort] apareix al Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona un edicte on consta que «ha sido indultado de la condena y demás sanciones impuestas en su día [...]». Un final caricaturesc en consonància amb tot el procés.

Amb tota aquesta informació, molt ben mesurada, Coloma Lleal ens acosta a la quotidianitat de Pompeu Fabra, sobretot en l'àmbit badaloní, cosa que és d'agrair perquè ens el fa encara més pròxim. Un exemple que seria interessant de fer extensiu a altres etapes fabrianes com podrien ser la bilbaïna, de la qual, fora de saber que la va aprofitar per concebre i elaborar la Gramática de la Lengua Catalana, de 1912, no s'ha anat gaire més enllà o, encara, la del règim de visites i de gestions oficials i privades que duia a terme cada dia al seu despatx d'on, atesa la seva coneguda tendència a resoldre la majoria de qüestions oralment, no quedava la constància que hauria estat desitjable.

En qualsevol cas, el volum que ens ofereix Coloma Lleal és una aportació valuosa envers al coneixement del científic amb el qual el poble català s'ha sentit més identificat, un coneixement que hem de voler més i més ampli perquè ens instiga a vetllar sense defallença per la llengua, com ell va fer tota la vida.

Jordi MIR I PARACHE
Institut d'Estudis Catalans

LUSITO, Stefano (2024): *Le lexique de la faune marine en langue monégasque*. Monaco: Académie des Langues Dialectales, 141 p.

Saludem amb goig la publicació, en paper i en versió digital, d'aquest estudi sobre la fauna marina en la varietat monegasca. Es tracta de la revisió i ampliació d'un estudi anterior (2023) del mateix Lusito i que no es basa en enquestes menades sobre el terreny sinó d'obres diverses que s'han ocupat del tema. L'obra es presenta en forma de fitxes amb aquest contingut:

Nom monegasc: *agüya* – *angüya*

Transcripció fonètica: [a'güyja] – [ân'güyja]

Nom científic: *Belone belone*

Nom vulgar francès: *orphie*, *poisson cornu*, *aiguille de mer*

L'obra descriu cada espècie, amb el nom monegasc, acompanyat de precioses imatges en color, amb el corresponent nom francès, llengua oficial del Principat, i una comparació amb els noms d'àrees veïnes (Provença, Ligúria).

L'autor poua en obres dels segles XIX-XXI. En primer lloc, Zucagni-Orlandino, en un estudi de caràcter geogràfic (1835), ja ahludeix a diversos noms de peixos i, més tard (1864), ofe-